

Nederlandstalige historische tijdschriften in tijden van globalisering, elektronisering en digitalisering

Een inleiding^o

ELS WITTE

Jarenlang zijn Nederlandstalige en Nederlands-Franstalige vaktijdschriften vaste waarden geweest voor ons, historici in Nederland en Vlaanderen, en wisten we precies welke belangrijke functies ze vervulden. Waren ze niet de uitstalramen van de wetenschap? Bepaalden ze niet mee de inhoud van het vak en droegen ze er niet de bouwstenen van aan? Waren de redactieleden geen machtige *gatekeepers*, die bepaalden wat geschiedenis is en wat niet. De recensenten vervulden, weliswaar in tweede orde, een gelijkaardige functie. De *peer reviewers* bepaalden de relevantie van het artikel. Het systeem van *peer reviewing* wordt immers ook in de geschiedenis als de beste bewaker van de kwaliteit beschouwd. *Blind reviewing* en dus met anonieme evaluaties werken, vond eveneens ingang. De redactie werd hoe langer hoe meer de plaats waar de discussies gevoerd werden, ook al werden ze af en toe in de openbaarheid gebracht. Omdat deelname aan redacties, *reviewing* en recensies als een onderdeel van de carrièreopbouw wordt beschouwd, domineren doorgaans de professoren deze netwerken. Professoren en onderzoekers schrijven gratis de artikels, ze doen meestal ook gratis het *referee*-werk en zetelen eveneens gratis in de redacties. De redacties doen nog meer: ze zorgen ook voor bibliografieën en kronieken om ons wegwijs te maken in het complexe publicatieveld van onze discipline.

Voor de uitgevers gaat het om niet betaald werk. Het onderzoek zelf komt immers tot stand in de universiteiten of andere R&D-instellingen en die zorgen ook voor de financiering. Via vaktijdschriften bouwen wetenschappers immers hun reputatie op. De uitgevers zorgen voor de distributie, voor het publieksbereik en voor de differentiatie van dit publiek. Ze nemen wel wat risico's, omdat ze moeten

^o Met betrekking tot het symposium van 21 oktober 2010 naar aanleiding van het 75-jarig bestaan van *Wetenschappelijke tijdingen*, zie ook B. Huygebaert, Tussen geschiedenis en history. Slotbeschouwingen door de moderator, in: *Wt*, jg. 70, 2011, nr. 2, pp. 129-139.

Els Witte, Gent, 21 oktober 2010.

zorgen voor het kwaliteitslabel, voor de marketing en voor de distributie. Maar de uitgevers ontdekten ook dat ze heel wat geld konden verdienen aan tijdschrift-abonnementen. In de 'humane' wetenschappen is die verkoop anders dan in de 'harde' wetenschappen, met hun dure subscriptions en betalingen voor de opname van artikels, maar commerciële uitgevers zagen toch in alle wetenschapssectoren brood, ook in het historische veld. Vooral de openbare bibliotheken abonneerden zich en zorgden voor de vrije toegang van de inhoud van de vaktijdschriften. Geheel in de lijn van het Verlichtingsdenken moet kennis immers openbaar gemaakt worden. Vrije toegang tot wetenschappelijke publicaties is in de wetenschap een doel. De overheden respecteerden het principe. Via de openbare bibliotheken was dat zonder meer het geval.

INTERNATIONALISERING, ELEKTRONISERING EN DIGITALISERING

Zo ziet/zag onze vaktijdschriftenwereld er in grote lijnen uit. Tot voor kort, want ook de Nederlandstalige en Nederlands-Franstalige historische vaktijdschriftenwereld onderging de laatste jaren de invloed van de doorbraak van de elektronische media, van de digitalisering en van de versnelde groei van de internationalisering van het wetenschapsbedrijf. Laat ons dus even naar die veranderingen kijken.

Over de globalisatie van het wetenschapsbedrijf moet er niet lang uitgeweid worden: het proces is zeker niet nieuw, maar de snelheid en de omvang waarmee het zich voltrekt wel. In de 'harde' wetenschappen staat het proces al veel verder dan in de 'humane', maar ook die disciplines (en dus ook de geschiedenis) worden hoe langer hoe meer opgenomen in het proces.

Dat de informatieverspreiding van de gedrukte vorm naar de digitale dragers verschuift, merken we eveneens dagelijks. De digitale vormen kennen een zeer snelle doorbraak. In het wetenschappelijke veld is de jacht op de digitale lezer al lang geopend. Momenteel is men volop bezig met de promotie van het e-boek, gekoppeld aan de verspreiding van de e-reader, als handzamer versie van het papieren boekwerk. Maar de verhoudingen zijn vooralsnog in het voordeel van het papieren boek. Zo waren er in Nederland vorig jaar 63 000 digitale boeken tegenover 45 miljoen papieren. Lezen op het internet wordt nog steeds als moeilijker ervaren dan op papier. Het lezen met *links* en andere onderbrekingssystemen maakt geconcentreerd lezen minder gemakkelijk. Veel wordt dan ook nog steeds uitgeprint of gedownload. Nog veel lezers vinden dat de materiële sporen van het intellectueel werk niet uit de leefomgeving van de onderzoeker mogen verdwijnen. Nog grote groepen houden er echter rekening mee dat het gedrukte boekwerk als drager van informatie zijn beste tijd heeft gehad. Wie papieren boeken een hoogtepunt van beschaving vindt, wordt niet zelden als ouderwets gebrandmerkt.

De meerderheid van de uitgevers verwacht eveneens dat het digitale boek de komende tien jaar het traditionele boek van de troon zal stoten. Voor de uitge-

vers betekent het tevens dat hun bedrijfsmodel op losse schroeven staat. In elke fase van de productie treedt er immers verandering op. Papieren en elektronische productie moeten vandaag niet zelden samengebracht worden in één beweging. Fondsdigitalisering betekent voor de uitgever dan weer een hele investering die financiële risico's met zich meebrengt. De kost voor elektronische tijdschriften is weliswaar lager, maar er is kennelijk ook minder mee te verdienen. De rol van de uitgever blijkt ook in het algemeen minder prominent.

In de commerciële wereld ontwikkelden zich ondertussen nieuwe monopolies. We denken maar aan de rol van Microsoft, of aan Amazon die de grootste online-winkel is geworden, groter dan de grootste fysieke boekhandelsketen in de Verenigde Staten. We kennen allen Google, die talrijke bibliotheekcollecties op zijn net heeft gezet, en eigenlijk geen serieuze concurrenten heeft. Kortom, er ontstaan nieuwe machtsconcentraties en de traditionele uitgevers moeten dit geweld zonder meer ondergaan.

De traditionele papieren tijdschriften krijgen dan ook concurrentie van de elektronische tijdschriften. Vooral in de 'harde' wetenschappen is het fenomeen in sterke mate doorgedrongen, maar de 'zachte' volgen. In sommige universiteitsbibliotheken is het aantal opgevraagde elektronische tijdschriften in een paar jaar verdubbeld. In Nijmegen bijvoorbeeld ging het tussen 2005 en 2009 van 800 000 naar 1,6 miljoen.

Wat we, om het gemakkelijk te maken, maar de wetenschappelijke webcommunicatie zullen noemen, kent eveneens een enorme vlucht. Via internet worden door specialisten netwerken gevormd, waarop artikels, rapporten en *work in progress* worden geplaatst. Onderzoekers met een eigen site zijn geen uitzondering, ook niet bij de historici. Hoeveel studenten zetten hun afstudeerwerken niet op een site? Hoeveel centra communiceren niet via een eigen site? Kortom, *academic blogs* en portalen nemen ongelooflijk snel in aantal toe.

De digitalisering is eveneens reeds goed doorgebroken. Collecties, waaronder dus ook tijdschriften, worden massaal gescand. Met het scannen van oudere werken en tijdschriften is men al overal begonnen. Niet zonder discussie overigens. Zo is er een debat aan de gang met betrekking tot de technologie van het optisch herkennen van letters. Voor oudere werken en dus ook voor oudere tijdschriften kan dat nog steeds een probleem opleveren. Karakterherkenning functioneert dan minder goed en er worden scanfouten gemaakt. Gotische letters bijvoorbeeld stellen een probleem. Ook het versnijden van oudere werken om gemakkelijker te kunnen scannen, wordt niet altijd in dank aangenomen.

Maar het enorme voordeel van de zoeksystemen wordt ook met betrekking tot de tijdschriften erkend. De ontwikkeling van de zoeksystemen is reeds ver gevorderd. Commerciële bedrijfjes bieden hun hulp aan. Op tekstniveau kunnen alle digitale tijdschriften waarop bibliotheken een abonnement hebben, doorzocht

worden. Er wordt wel kritiek geuit op de inhoud van deze zoeksystemen en op de beperkingen die ze voor het onderzoek opleveren. Maar de digitalisering zorgt er wel voor dat de online catalogisering van de bibliotheken erdoor versneld wordt. Oude tijdschriften of oude jaargangen van nog bestaande tijdschriften komen op die manier ook terug tot leven, zeker als ze doorzocht kunnen worden. Tijdschriftuitgevers beginnen zelf te scannen en te digitaliseren via hun *backlists*.

Het initiatief zit echter in privéhanden en, zoals dat hoe langer hoe meer het geval is voor andere culturele sectoren, niet meer in de openbare sector. Omdat Google het zeer snel en efficiënt doet, heeft deze firma ook bij het digitaliseren het monopolie. Het bedrijf werkt nu al samen met 28 bibliotheken uit zowat alle landen. Sinds 2002 scande Google ruim zeven miljoen boekwerken. Het staat Google dan ook vrij om deals af te sluiten met elk van zijn klanten. Google is ook bezig met het opzuigen van oude en nieuwe copyrights. Auteursvrije collecties hebben vooralsnog voorrang. Auteurs hebben immers nog steeds het recht om hun producten al dan niet af te staan. Als ze die toestemming niet geven, dan moeten *outprints* betaald worden. Dit principe speelt meer bij boeken dan bij tijdschriften maar het principe staat ook bij tijdschriften nog overeind. Rechtenvrije teksten maken dus nog steeds de overgrote meerderheid van de gedigitaliseerde artikels uit.

Hoe zit het met de vrije toegang van deze elektronische vormen? Op dit vlak stellen zich meerdere vragen. Zeker, de gedigitaliseerde tijdschriften blijven aanwezig in de bibliotheken. Maar is er voldoende bescherming? De negatieve ervaring in Vlaanderen met de rijke bibliotheek van het ministerie van Onderwijs moet ons achterdochtig maken. Ze blijven dus slechts in principe toegankelijk. En hoe zit het met de elektronische vormen? Kan de toegankelijkheid binnen de digitale bibliotheek gewaarborgd worden? Moet de bibliothecaris via digitale hulpmiddelen de webinformatie overal ter beschikking kunnen stellen? Dat gebeurt nu al, maar wordt er in alle bibliotheken voldoende aandacht aan besteed? En wat met de toegankelijkheid als men geen dure aansluitingen heeft noch de kost van paswoorden kan betalen? Kan de bibliotheek daar blijvend voor zorgen? Zijn er wettelijke garanties die het wissen van elektronische boeken verbieden? Veel elektronische tijdschriften blijven duur, zeker in de 'harde' wetenschappen. Van de meer dan een halfmiljoen publicaties die op de site van Narcis (KNAW) staan zijn er slechts 200 000 gratis. Ook het downloaden is al dan niet gratis. Daar zitten soms ook sloten op. Kortom, allemaal problemen die het gevolg zijn van de onttrekking van de wetenschappelijke informatie aan de publieke sector en van de bijna complete commercialisering ervan.

Momenteel loopt het in het historische veld nog niet zo'n vaart, zeker niet in Nederland en België. Er heerst veeleer een hybride situatie, waarbij de meeste tijdschriften nog niet zijn overgeschakeld op elektronische vormen, behalve voor een paar onderdelen. Nu eens zijn het gespecialiseerde recensies, dan weer de

bibliografieën en de kronieken. Met de digitalisering is men wel volop bezig, met inbegrip van de inschakeling van zoeksystemen.

DE INVLOED OP HET FUNCTIONEREN VAN DE VAKTIJDSCHRIFTEN

Laat ons vervolgens even kijken naar de invloed die deze evolutie op de verschillende functies van de tijdschriften heeft. We blijven er bij drie stilstaan: de kwaliteitsbewaking, de betekenis voor de onderzoeker en de maatschappelijke rol van de tijdschriften.

Welke vormen de tijdschriften ook aannemen, de kwaliteitsbewaking van de vaktijdschriften blijft belangrijk. Het gaat immers om het behoud van hun status en reputatie. Ook elektronische tijdschriften hechten er dus belang aan. De *peer reviewing* blijft gehandhaafd, meer zelfs, ze wordt internationaler en systematischer. Deze systematische bewaking leidde tot de *ranking* van de tijdschriften. We kennen allen dit verhaal: hoe de Amerikaanse lijst, die jaarlijks door Thompson wordt opgesteld, kritiek kreeg van de 'zachte' wetenschappen die ten onrechte op dezelfde wijze werden behandeld als de 'harde'; hoe de European Science Foundation vervolgens wijzigingen in het *ranking*-systeem aanbracht, maar eveneens kritiek kreeg, omdat er te weinig aandacht gaat naar de nationale en lokale publicatiekanalen die in de 'zachte' wetenschappen van groot belang zijn. Ook de historici wezen erop dat de geschiedenis werkt met niches en elke niche een hoog gerankt A1 tijdschrift moet hebben. De huidige *ranking* houdt te weinig rekening met het feit dat er in elke niche een top bestaat. Er wordt dus gepleit voor een ander *ranking*-systeem, maar bij gebrek daaraan, doet men voort met het bestaande.¹ De wetenschappelijke webcommunicatie wordt door de evaluatie en de *ranking* evenmin meegenomen. Er wordt dan ook voor gepleit om de weblogs ook te meten en te rangschikken. Hun links gaan immers almaar belangrijker worden. Criteria die staan voor selectie en kwaliteit moeten er dus ook op toegepast worden. De bestaande poortwachters spelen hier immers niet meer dezelfde rol.

Via dit *ranking*-systeem wordt Engels als wetenschapstaal nog dominanter dan ze al is. De *peer reviewing* gebeurt eveneens internationaal en dus goeddeels in het Engels. De meeste A1 tijdschriften zijn internationaal en Engelstalig, zeker in de wetenschapsdomeinen met een universele inslag. Engels is ook de taal van de interdisciplinariteit. Ook de webcommunicatie verloopt in die taal. Kleinere wetenschappelijke werktalen dreigen dus te verdwijnen in het voordeel van de geglobaliseerde wereld en zijn wereldtaal, het Engels. De voorstanders van een forumtaal binden tegen deze trend de strijd aan. Er wordt van uit gegaan dat een

1. Sinds 2010 publiceert het Vlaams Academisch Bibliografisch Bestand voor de Sociale en Humane Wetenschappen (VABB-SHW) een lijst van tijdschriften met *peer review*. *Wetenschappelijke tijdingen* werd daar in opgenomen.

vakgebied zijn eigen taal heeft, en dat geldt zeker voor disciplines die regionaal verankerd zijn, of waarbij de taal van de bronnen en de literatuur een grote rol speelt. Deze forumtaal moet een belangrijke rol blijven spelen. Bepaalde onderdelen van de geschiedenis vallen in deze categorie. Zo is het evident dat de geschiedenis van de Verenigde Provinciën ook in het Nederlands moet blijven bestaan en dat de discussie over de Vlaamse beweging in het Nederlands gebeurt. De leden van de Koninklijke Vlaamse Academie van België gaan alleszins van deze veronderstelling uit. Als forumtaal moet het Nederlands gehandhaafd blijven.

Elektronische tijdschriften hebben ook het voordeel dat ze gemakkelijker basisdata kunnen verstrekken. De groei van databanken en het toegankelijk maken van basisdata is sinds de doorbraak van internet eveneens met grote sprongen vooruit gegaan. Voor de onderzoeker is dit van belang: onderzoeksdata kunnen duurzaam vastgelegd worden en toegankelijk gemaakt via een website. Om elkaars conclusies beter te kunnen begrijpen en beoordelen, en te kunnen voortbouwen op elkaars werk, is dit een handig instrument. De publicatie van die data verplicht de onderzoeker zijn methode te verantwoorden. Ook sommige historici zijn er enthousiaste voorstanders van. Men vraagt dan ook dat tijdschriften enkel nog artikels opnemen als de data meegegeven worden en er tegelijkertijd een zoeksystemen op kan worden toegepast. De klassieke tijdschriften kunnen deze data niet aanbieden. Deze *available policy* is voor hen te duur en te omslachtig. De elektronische kunnen dat wel en zijn dus ook op dit vlak een te duchten concurrent. Hetzelfde geldt voor de omvangrijke bibliografische en andere heuristische informatie. De elektronische tijdschriften kunnen uitvoeriger bibliografieën met zoeksystemen verstrekken. Bibliografieën zullen zich in de nabije toekomst dus niet langer tot de gedrukte tijdschriften beperken.

Bekijken we de evolutie nu vanuit het perspectief van de onderzoekers. *Publish or perish* heet het tegenwoordig in het academische veld. De financiering van de onderzoekers hangt immers af van de wetenschappelijke *output* in internationale tijdschriften en doctoraten. De competitie is de laatste jaren zeer sterk toegenomen. *Peer reviewed* tijdschriften die hoog gerankt staan en zo dikwijls mogelijk geciteerd worden, hebben de voorkeur. Die tijdschriften zijn in meerderheid monodisciplinair en Engelstalig. De rol van de impactfactor speelt eveneens mee. Onderzoekers worden beloond in termen van hun internationale onderzoeks*output*.

De snelheid waarmee kan gepubliceerd worden, speelt in deze academische concurrentiestrijd eveneens een rol. Elektronische tijdschriften hebben om die reden eveneens een grotere aantrekkingskracht. Via de webcommunicatie kan de onderzoeker dan weer veel meer eigen initiatieven nemen als auteur en is hij/zij minder afhankelijk van de traditionele structuren. Of men gelezen wordt, bepaalt het succes van wat men schrijft. Elektronische tijdschriften gaan wel sneller, maar niet snel genoeg. Dus ziet men dat onderzoekers op het net ondertussen teksten

zetten, ook al zijn ze nog niet helemaal af. Om sneller feedback te krijgen van specialisten ziet men ook *work in progress* op de sites komen. Commentaren worden soms onmiddellijk aangeboden. In deze snelle academische wereld heeft men dan ook niet altijd meer de luxe om pas te schrijven als men effectief iets origineels en vernieuwend te zeggen heeft. Of de geschiedenis al in sterke mate af te rekenen heeft met deze trend, vergt echter nader onderzoek.

Wie vooruit wil, oriënteert zich dus vooral op de internationale Engelstalige tijdschriftenmarkt. In het Engels publiceren heeft dus vooral te maken met carrièredenen. Aanwervings- en promotiecommissies kijken immers vooral naar Engelstalige publicaties. Het beloningssysteem beïnvloedt bijgevolg de jonge onderzoeker. Wie niet in het Engels in A1 tijdschriften publiceert, wordt tot tweederangs gedegradeerd. Internationale tijdschriften geven ook een grotere weerklank aan bepaalde onderwerpen. Door ze in een wereldtaal op te stellen, worden de publicaties behoedt voor provincialisme. De onderzoekers bereiken immers een groter publiek van specialisten en moeten zich daarop richten. Een goede (betere) kennis van het Engels dringt zich dus op. De recente vraag van de Vlaamse minister van Onderwijs om aan die taalkennis iets te doen, zonder daarom deze van het Frans af te zwakken, is dan ook terecht. Het blijft echter moeilijk om een tweede taal goed te schrijven. In een Engelstalig gebied gaan studeren of promoveren wordt dus aangeraden.

In welke mate verandert nu de wetenschapsbeoefening onder invloed van de elektronisering? Geschiedenis is ter zake nog een heel beperkt onderzoeksterrein. Dat de snelheid van het wetenschapsbedrijf ten gevolge van al deze trends de hoogte ingaat en dit ook het geval is voor de geschiedenis, springt zeker in het oog. Daar waar men vroeger enkele maanden nodig had om een status quaestionis van het betrokken studiegebied op te stellen, kan men nu via Google Scholar in een recordtime essentiële informatie verzamelen. De voorstanders hebben het in het algemeen ook over meer kwaliteit. Schrijven voor een internationaal publiek verbetert de productie: men is verplicht harder over de relevantie van het onderzoek na te denken. Ze beweren dan ook dat de gemiddelde kwaliteit van papers in internationale A1 tijdschriften beter is dan die in de nationale. De *peer reviewing* speelt daar trouwens ook op in. De tegenstanders hebben het dan weer over een zekere mate van vervlakking en uniformisering in de wetenschappelijke *output*. Zeker in de geschiedenis zitten we nog altijd in een fase dat veel bronnen en literatuur niet digitaal te doorzoeken zijn en dat het gevaar dreigt dat die kennis over het hoofd wordt gezien. Plagiaat is ook veel eenvoudiger te plegen. De nood aan speciale *skills* bij het opzoekwerk via het web laat zich eveneens nog voelen. De onderzoeker moet op het web doelbewust kunnen navigeren. Het wegwijs worden in dit snel veranderend landschap is niet altijd gemakkelijk. Introducerende artikels zijn er nog steeds te weinig.

Dat wetenschappers die betaald worden met publieke gelden van eigen bodem, verplicht zijn hun bevindingen te populariseren en door te geven aan de bevolking, is een stelling die nog steeds aanvaard wordt. Dat geldt zeker voor de geschiedenis met al zijn sociale functies. Wetenschappers beschikken immers over kennis die het maatschappelijke debat kan verrijken, kennis die doet relativiseren, nadenken en reflecteren, en bredere perspectieven aanbiedt. Over het belang van het historisch perspectief moet ik het in dit gezelschap niet hebben. De dialoog met de samenleving is dus belangrijk voor de samenleving maar ook voor het vak zelf. Kennis kan zo getoetst worden en is essentieel voor de bredere impact van het wetenschappelijke bedrijf.

Welnu, die kennis moet vanzelfsprekend aangeboden worden in de taal van de samenleving. Wetenschappers moeten aan dat debat kunnen deelnemen en dus is de eigen taal het beste vehikel. Publiceren in de eigen taal blijft bijgevolg nodig. Het Nederlands wordt ook op die manier als wetenschappelijke taal behouden. Er moet ruimte blijven voor het Nederlands als publicatietaal en dus ook voor het Nederlands in historische tijdschriften. Naast internationale moeten ook nationale, regionale en lokale publicaties een plaats blijven hebben.

Deze maatschappelijke functie in de eigen taal vervullen, geldt vanzelfsprekend ook voor de Franstalige gemeenschap in België. Het Frans wordt weliswaar minder weggedrukt dan het Nederlands maar heeft in wetenschappelijke kringen ook met Engelstalige concurrentie af te rekenen. De Franstalige Gemeenschap is zich daar zonder meer van bewust. Tweektalige tijdschriften die onvoldoende Franstalige artikels opnemen, worden dan ook bekritiseerd. Dat is onlangs nog gebeurd met de *Bijdragen Eigentijdse Geschiedenis* die een nummer uitgaven met enkel Nederlandstalige artikels. Er werd in de pers verbolgen op gereageerd. De historische tijdschriftenwereld is in België grotendeels tweetalig, maar het is evident dat Nederlandstalige historici die de Franse gemeenschap willen bereiken in het Frans moeten blijven schrijven. Het omgekeerde is ondertussen ook waar.

Kortom, regionale en nationale tijdschriften in de eigen taal die zich tot het bredere segment van de markt richten, hebben zeker nog een functie. Ze vervullen die taak momenteel nog vooral via papieren tijdschriften, maar het is te verwachten dat ook deze kennis na verloop van tijd zal thuishoren op het internet en dus in elektronische vorm zal aangeboden worden.

Niet alle problemen zijn uiteraard in dit korte overzicht aangekaart. Het is immers enkel opgesteld aan de hand van een beperkt aantal overzichtswerken, artikels en ad hoc reacties uit het veld.² Veel systematischer onderzoek naar de praktijk in de

2. Voor dit inleidende overzicht raadpleegden we onder meer: Bibliometrie in de Humane wetenschappen, in: *Standpunten* (uitgegeven door de Koninklijke Vlaamse Academie van België), nr. 3,

historische wereld brengt zonder enige twijfel nog tal van andere problemen aan het oppervlak. Maar zelfs dan, zullen we wellicht nog onvoldoende antwoorden krijgen over de richting waarin het proces zal gaan en vooral over de snelheid waarmee het zal gebeuren. Het samengaan van interconnectie en globalisering creëert immers een wereld vol complexe systemen die allemaal aan elkaar vasthangen en die wereld is ook op het vlak van de historische vaktijdschriften moeilijk voorspelbaar. Wat we wel weten, is dat we momenteel in een fase met hybride vormen verkeren. De overgangsfase betreft zowel de dragers (papieren tijdschriften bestaan naast elektronische) als wat de activiteiten van de producenten van de (historische) kennis betreft. We zien vooralsnog een trend opduiken waarbij wetenschappelijke artikels vooral in internationale, Engelstalige tijdschriften verschijnen en de vruchten van het academisch werk bestemd voor bredere maatschappelijke kringen in nationale en regionale tijdschriften gepubliceerd worden. De scheiding is in het historische veld zeker nog niet voltrokken, maar de trend is er wel. Of het na verloop van tijd nog mogelijk zal zijn om hoogwaardige wetenschappelijke artikelen in Nederlandstalige tijdschriften te publiceren, is de vraag die zich opdringt. Veel zal afhangen of er zich in de historische wereld een tegenbeweging ten gunste van de forumtaal zal ontwikkelen. Nadenken over de wijze waarop de veranderingen zich aftekenen, is echter hoe dan ook van belang. Het initiatief van *Wetenschappelijke tijdingen* om naar aanleiding van zijn vijfenzeventig jarig bestaan dit debat op gang te trekken, komt dus zeker niet te vroeg en verdient dan ook alle waardering.³

Els Witte (°1941), is professor aan de Vrije Universiteit Brussel en ere-rector van deze universiteit. Zij is tevens directeur van het Centrum voor Interdisciplinaire Studie van Brussel en van BRIO (Brussels Informatie-, Documentatie en Onderzoekscentrum) en auteur van diverse werken over de Belgische politiek in de 19de en 20ste eeuw. Sinds 1988 is zij lid van de Koninklijke Academie.

2004; J.C. Burgelman, D. Osimo, M. Bogdanowicz, Science 2.0, in: *First Monday, Journal of Internet*, vol. 15, 5 juli 2010, nr. 7; N. Carr, *The Shallows. How the internet is changing the way we think, read and remember*, Norton, 2009; R. Darnton, Google and the future of books, in: *The New York Review of Books*, febr. 2009, pp. 9-11; P. Duguid, Saving paper, in: *The Times Literary Supplement*, 31 juli 2009, pp. 5-7; A. Grafton, *Codex in Crisis*, New York, 2008; A. Grafton, *Worlds made by words. Scholarship and community in het Modern West*, Cambridge, 2008; P. Green, Google books or great books? in: *The Times Literary Supplement*, 17 juli 2009, pp. 7-9; G. Hall, *Digitalize this book! The politics of new media, or why we need open access now*. Minneapolis, 2008; C. Leadbeater, Cloud culture. The future of global cultural relations. www.counterpoint-online.org; A. Oosterhof, e.a., *Nederlands in hoger onderwijs en wetenschap*, Gent, 2008; J. Van Keymeulen, Op weg naar middelmatigheid? Over de onderzoekskultuur in de geesteswetenschappen, in: *Ons Erfdeel*, nr. 1, 2009, pp. 22-35; S. Walgraeve, H. Oversloot, P. Stouthuysen, Schrijven is blijven of toch maar publish or perish. Wetenschappelijk publiceren in het Nederlands, in: *Res Publica*, vol. 50, 2008, nr. 2, pp. 179-191; B. Wasik, *And then there is this*, New York, 2009.

3. Met veel dank aan collega Jean-Claude Burgelman voor het kritisch nalezen van deze tekst en voor de nuttige bemerkingen.